

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - גני הדר פתח תקוה

ראש הכולל - הרב זכריה אינגבר. עורך הגיליון - הרב שמואל אינגבר.

"לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת" (שמות ל"ה, ג')

שאלה מרכזית - השאלה מורכבת משני חלקים :

א. מדוע יש צורך לפרט את איסור הבערת אש בצורה מפורשת, לאחר שהיא כבר כלולה באיסור הכללי המובא בעשרת הדברות : "לא תעשה כל מלאכה".

ב. אם יש צורך לפרט איסור אחד, מדוע התורה פירטה דווקא את איסור הבערת אש מכל ל"ט המלאכות האסורות בשבת.

מחלוקת התנאים לסיבת יציאת איסור זה מהכלל - 'רש"י' מביא מחלוקת תנאים בדבר : "לא תבערו אש - יש מרבתינו אומרים הבערה - ללא יציאת. וי"א - לחלק יציאת". כלומר, לדעה ראשונה, האיסור של הבערת אש נרשם בנפרד כי הוא שונה מכל שאר איסורי שבת, שהעובר עליהם חייב כרת או סקילה, הרי שהמבעיר אש בשבת חייב רק מלקות. ואילו לדעה השנייה, נרשם איסור הבערת אש בשבת בצורה נפרדת, כי אם היינו מסתמכים רק על האיסור הכללי היינו חושבים שאדם יהיה חייב מלקות בשוגג רק אם עבר על כל המלאכות, ולכן נרשם האיסור הזה בנפרד, ללמדנו שעל כל איסור ואיסור בנפרד חייבים מלקות.

שאלה על כל אחת מהדעות

'ללא יציאת' - על הדעה הראשונה, יש לשאול, מדוע באמת על כל האיסורים חייבים במזיד כרת או סקילה, ואילו על הבערת אש חייבים רק מלקות? וניתנו על כך מספר תשובות :

א. ה' לא שבת בשבת ממלאכת הבערת אש - ר' יהונתן אייבשיץ ב'תפארת יהונתן' מבאר, שבלוחות הראשונות נתן טעם לשמירת שבת זכר למעשה בראשית, וזה שייך בכל דברים הנבראים בששת ימי המעשה, אבל האור נברא במוצאי שבת, יוצא שה' לא שבת בשבת ממלאכת יצירת האש, ולכך הוצרך לאו מיותר להדגיש שגם פעולה זו אסורה בשבת, אך העונש עליה קל יותר וחייב רק מלקות.

ב. **האש בעיקרה שורפת ולא יוצרת** - ה'פני הושע' אומר שמסברה ניתן לומר שלא חייב מיתה, כיון שהבערה היא מלאכה גרועה למאן דאמר (שבת ק"ו ע"א) שהמקלקל פטור, ומלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, והאש בעיקרה היא שורפת ומקלקלת, ואינו צריך את ההבערה לשם גופה, ולכן יש בה רק לאו.

ג. **רעיון א' - לא בגלל שהוא קל יותר אלא ההיפך כי הוא חמור יותר** - האש היא יצירה אלוקית גבוהה, והרבה עניינים גבוהים קשורים למושג - 'אש' : **ההתגלות אל משה בסנה** היא מתוך האש : "וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך הסנה וירא והנה הסנה בער באש והסנה איננו אכל" (שמות ג', ב'). ה' משקיף על מחנה מצרים בעמוד אש : "ויהי באשמרת הבקר וישקף ה' אל מחנה מצרים בעמוד אש וענן ויהם את מחנה מצרים" (שמות י"ד, כ"ד). האש יוצאת מלפני ה' : **ותצא אש מלפני ה'** ותאכל על המזבח את העלה ואת החלבים וירא כל העם וירנו ויפלו על פניהם" (ויקרא ט', כ"ד). עמוד אש הולך לפני המחנה : "ואמרו אל יושב הארץ הזאת שמעו כי אתה ה' בקרב העם הזה אשר עין בעין נראה אתה ה' וענך עמד עליהם ובעמד ענן אתה הלך לפניהם יומם ובעמוד אש לילה" (במדבר י"ד, י"ד). כאשר משה מתקשה במעשה המנורה, ה' מראה לו **מנורה של אש** (רש"י, תרומה כ"ה, מ'). וכאשר ה' מצווה את משה בפרשת **כני תשא'** שיפקוד את בני ישראל, הוא מראה לו **מטבע של אש** (שמות ל', י"ג). **הנשמה יסודה מן האש** העליונה כפי שנאמר : **"נר ה' נשמת אדם** חפש כל חדרי בטן" (משלי כ', כ"ז). **התורה עצמה יסודה באש** כפי שנאמר : **"מימינו אשדת** למו" (דברים ל"ג, ב'), ואומר שם **'רש"י'** : "אש דת. שהיתה כתובה מאז לפניו באש שחורה על גבי אש לבנה". ואף הקב"ה בעצמו מוגדר כך, כמו שנאמר : **"כי ה' אלהיך אש אכלה הוא אל קנא"** (דברים ד', כ"ד). מכל הדוגמאות דלעיל רואים, שהאש היא יצירה רוחנית גבוהה מאד.

רעיון א' 1. - כידוע, האש לא נוצרה בששת ימי היצירה, אלא רק במוצאי שבת, הכניס ה' דעת באדם שייצר אש. ולפי הני"ל, אולי אפשר להוסיף, שבגלל מקורה הרוחני העליון של האש, ה' לא רצה ליצור אותה במעשה בראשית, כי אז היתה יורדת ממדרגתה הרוחנית למדרגה טבעית. אך בגלל שיש בה גם צורך טבעי בעולם המעשה, ה' החדיר באדם את התבונה כיצד לייצרה, אך על האדם להשתמש בה רק למטרות החיוביות שה' ייעד לה.

ולפי הני"ל, **אולי ניתן לומר**, שמי שמבעיר אש בשבת, הרי הוא משתמש בשרביטו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, כדי לעשות פעולה שהיא כנגד רצונו. ולכן, מלאכה זו **'ללא יציאת'**, והוא מקבל רק עונש מלקות, בכדי שעונש המיתה לא יכפר לו על עונשו הכבד, ואת עונשו הרוחני המלא יקבל משמים.

'לחלק יציאת' - על הדעה השנייה, יש לשאול, הרי לשם לימוד הלכה זאת, היה אפשר להביא גם כל אחת מל"ט המלאכות האחרות, אז מדוע התורה הביאה דווקא את מלאכת הבערת אש. וניתנו לכך מספר הסברים :

א. **בשבת אסור לבשל בניגוד ליו"ט** - **'אבן עזרא'** מסביר, שהתורה הדגישה שאסור להבעיר אש בשבת, כי התורה מתירה ביו"ט להבעיר אש לשם אוכל נפש, לכן התורה מדגישה שבשבת אסור להבעיר אש בשביל לאפות לחם ולבשל בשר.

ונראה, שאפשר להקשות על הסברו, שאם זו המטרה, התורה היתה צריכה להדגיש שאף אוכל נפש אסור בשבת, ולא לומר בצורה כללית - לא תבערו אש' שזה כולל גם הבערת אש למטרות אחרות.

ב. **בשבת אסור להבעיר אש להנאת גופו** - **'רמב"ן'** מביא בתחילה כדברי **'אבן עזרא'** ומוסיף, שהיה צריך להדגיש זאת, כי כאן כתוב בפסוק ב' : "כל העושה בו מלאכה יומת" ולא כתוב - 'העושה בו כל מלאכה' כמו שכתוב בעשרת הדברות, ולכן היינו יכולים לטעות שאולי לאוכל נפש מותר, לכן התורה מדגישה שאף לאוכל נפש אסור.

אך לאחר מכן, מביא הסבר קצת אחר' שבו מסתמך על דברי ר' נתן ב'**מכילתא'** (פרשת ויקהל) שאומר : "לא תבערו אש למה נאמר, לפי שהוא אומר ויקהל משה, שומע אני יהא רשאי להדליק לו את הנר, ולהטמין לו את החמין, לעשות לו מדורה, תלמוד לומר - לא

תבערו אש ביום השבת, ביום השבת אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר ביום טוב". ומסביר, שר' נתן מזכיר פעולות הבערת אש להנאתו, אך לא מזכיר בישול ואפיה, כי את זה לומדים מהפסוק: "את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלוי" (שמות ט"ז, כ"ג), שמשם לומדים שצריך לבשל ולאפות מבעוד יום כי בשבת אסור, לכך נאמר לא תבערו אש לאסור הכל.

ג. **ההבערה בלבד לא נראית כל כך מלאכה** - 'רבי יוסף בכור שור' טוען, שהכתוב הזהיר במפורש על הבערה יותר משאר מלאכות, לפי שאינה נראית מלאכה כל כך. ויאמרו, לא נעשה מלאכה בשבת, רק נכין את האש ואת המלאכה באש נעשה מיד כשיצא שבת, לכך נאמר - לא תבערו אש שאפילו להבעיר את האש כשלעצמה, מבלי לעשות בה מלאכה בכסף או בזהב או בנחושת גם כן אסור.

ד. **בשבת אסור, למעט הבערה בבית המקדש שמוותרת** - בעל 'צרוח המור' מסביר שהתורה הדגישה שאסור להבעיר אש ביום השבת, בכדי למעט את בית המקדש שבו הכהנים היו מדליקין בו אש.

ה. **לא תבערו אש אף בבית דין** - מהר"ל ב'גור אריה' מסביר עפ"י ה'תוס' במס' 'שבת' (ע"י ע"א, ד"ה הבערה) שמהפסוק: "וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת" (דברים כ"א, כ"ב), היינו חושבים שאף בשבת, תלמוד לומר: "לא תבערו אש בכל מושבותיכם", ולומדים מפסוקים שהכוונה לבית דין, שלא ימיתו בית דין בשבת.

ו. **רעיון ב'** - אפשר לקבוע בסבירות גבוהה, שרוב חילולי שבת שנעשים היום, קשורים להבערת אש. במידה הרבה יותר פחותה נמצא מלאכות הקשורות לעבודת הקרקע, מלאכת אריגה, צידה ובנייה. ופעולות אלו נמצאות בעיקר אצל אנשים מסוימים העוסקים בזה, אך את מלאכת הבערת אש אנו מוצאים היום בהרבה מלאכות הנעשות בבית, כגון: בישול, אפיה, הדלקת אור, והפעלת מכשירים חשמליים שונים שקיימים בכל בית לשימושים שונים. ואולי, לכן, התורה מדגישה דווקא את איסור הבערת אש, כי הדוגמא היותר נפוצה לחילולי שבת.

ו. **רעיון ג'** - בקרב המתריסים כנגד שמירת השבת, נפוצה השאלה, מדוע אסור להדליק אש בשבת. שאולי, פעם שהיה צריך להשקיע מאמץ ולשפשף אבנים עד שיצא מהם אש, הם עוד יכולים להבין את סיבת האיסור, אך היום שאפשר להדליק גפרור בלי שום מאמץ מדוע הדבר אסור. והתשובה ברורה, שאיסורי שבת מהתורה, אינם בגלל השקעת מאמץ בעשייתם, שהרי אדם יכול להתאמץ בשבת בנשיאת דברים כגון: שולחנות וכסאות וצרכי מאכל, ואינו מחלל בשל כך את השבת. אלא, שאנו שובתים בשבת ממלאכת יצירה, כי בשבת ה' שבת ממלאכת יצירת העולם. ובוודאי שה' לא השקיע כל מאמץ ביצירת העולם, כי הוא אמר ויהי, ולכן גם אנו שובתים ממלאכת יצירה, ולא משנה המאמץ הנדרש לשם כך. ומכיוון שבהדלקת אש אנו יוצרים יצירה חדשה שלא היתה קודם, הרי שיש בזה 'מלאכת מחשבת' שאותה אסרה התורה, והדבר לא תלוי כלל בעמל שמשקיעים ביצירה הזו.

ואולי לכן, הקב"ה הביא דווקא כדוגמא את הבערת האש, בכדי להזים את המחשבה שבימינו אין בזה איסור. ואולי, לכן אמר: "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת", ויש לשאול, מדוע יש להדגיש - 'בכל מושבותיכם', שהרי אם אסור לאדם להבעיר אש, אז ברור שזה חל בכל מקום בו הוא יושב. ואולי, ביטוי זה לא בא לתאר תיאור מקום כי זה ברור, אלא בא לתאר תיאור זמן, שבכל זמן שבו אתם יושבים על פני האדמה, אסור לכם להבעיר אש חוק עולם לדורותיכם.

ז. **כל הכועס מדליק את אש הגיהנום** - ב'תיקוני הזוהר' (פ"ה ע"א) מובא, שכל הכועס בשבת כאילו מדליק את האש של הגיהנום: "זכאה איהו מאן דנטיר דירה לשבת דאיהו לבא, דלא אתקריב תמן עציבו דטחול וכעס דמרה דאיהו נורא דגיהנם, דעלה אתמר "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת", והכי הוא ודאי, דכל מאן דכעיס כאלו אוקיד נורא דגיהנם".

ולכאורה קשה, שהרי דבר זה נכון גם לימי החול, ולא דווקא לשבת? והדבר מוסבר בספר 'ראשית חכמה' (שער הקדושה, פרק ז'): "וכמו שהזוהרנו ביום שבת מכעס ועצבות כמו שאמר הרשב"י ע"ה בתיקונים, כן צריך לזהר בששת ימי המעשה... ובודאי כי האזהרה הזו לעולם אנו צריכים אותה, אם שלא לכעוס אפילו בחול שלא להדליק אש של גיהנם, אלא שביום שבת הפגם הוא לאין תכלית, כי מאחר שאש של גיהנם נתבטל מכל וכל, וזה מדליקו מחדש, עונשו גדול מאד. וביום שבת צריך אדם להאריך אפו ולהיות עניו בתכלית וילמד ממידות קונו, שביום שבת מאריך לרשעים שבגיהנם, שאש של גיהנם בטל".

ח. **רעיון ד'** - מתוך דברים אלו, נראה לומר, שהאש של כל אדם בגיהנם, נוצרת אך ורק ע"י האדם עצמו, ע"י הכעס. ויש דמיון בין הכעס לאש, והדבר מובא בפסוקים רבים, כגון: "חמתו נתכה כאש" (נחום א' ו'), "וחמתו בערה בו" (אסתר, א', י"ב).

ועל פי זה נוכל להסביר קושי אחר. ידוע ש'מאת ה' לא תצאנה הרעות', והרי אש הגיהנם זה דבר רע, אז איך ה' יצר דבר רע, הרי ה' הוא רק טוב? ועל פי דברי הזוהר הקדוש נוכל לומר, שאכן, הקב"ה כלל לא יוצר את אש הגיהנם, אלא כל אדם, לפי כעסו, הוא יוצר את אש הגיהנם. ולפי זה, לכל אחד יש את הגיהנם שלו, על פי הכעס שכעס בעולם הזה. נוכל גם להסביר את דברי ה'רמב"ם' בהל' דעות, שאומר שבכל מידה יש ללכת במידה הבינונית, ואילו במידת הכעס, אדם צריך להתרחק אל הקצה השני, ולא לכעוס כלל. ולפי הרעיון דלעיל, נבין מדוע צריך להתרחק לקצה השני, כי בכל כעס, האדם יוצר לעצמו את אש הגיהנם שלו, ולכן אין לכעוס כלל.

ח. **חילול שבת גורם לדליקות** - בספר 'חומת אנך' מסביר שהפסוק: "לא תבערו אש", יובן עפ"י הגמ' במס' 'שבת' (ק"י ט ע"ב) שאין הדליקה מצויה אלא בבית שמחללין בה שבת. ובפסוק ב' התורה אומרת שלא לעשות מלאכה בשבת, ובפסוק ג' היא מסבירה, שכל המחלל שבת גורם להבערת אש בכל מושבותיכם.

ט. **להבעיר את אש האהבה לה' במשך השבוע ולא לחכות לשבת** - ה'חת"ם סופר' מסביר על דרך הדרש שמן הראוי, שבכל השבוע תהיה אש האהבה ודביקות בה' בוערת בליבו בכדי שכאשר תגיע שבת קדש תהיה שלהבת עולה מאליה ועל זה אומר הפסוק - לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת.

לעילוי נשמות – הגיליונות של כל השנה כולה וכן הלימוד של כל השנה כולה מוקדשים לע"נ אחד מחשובי לומדי הכולל 'תורתך שעשועי' - ר' משה חיים בן שרגא פייבל הלוי שוורץ ז"ל שנלב"ע.

לע"נ ר' אברהם הכהן בן חנום ז"ל מלומדי הכולל 'תורתך שעשועי' שנלב"ע. ולע"נ ר' אדמונד רפאל בן ז'היה.

השיעורים מתקיימים בזית הכנסת חניכי הישיבות – רח' מנחת שלמה 3 גני הדך פתח תקוה

שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת עירובין. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון – 0548448692. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות לכתובת – Ingber@bezeqint.net